

Over muurhagedissen, vuursalamanders en Marktplaats

De (internet)handel in inheemse herpetofauna

Vuursalamander
(foto: S. Bogaerts)

Inleiding

Het in gevangenschap houden van inheemse reptielen (hagedissen en slangen) en amfibieën (salamanders, padden en kikkers) – tezamen herpetofauna genoemd – is zonder ontheffing in Nederland strikt

verboden. Van 1973 tot 2002 was dit verbod van kracht op grond van de Natuurbeschermingswet (NB-wet). Sinds april 2002 is dat op grond van de Flora- en faunawet. Hoewel in omliggende landen aantoonbaar nagekweekte exemplaren wél legaal gehouden en verhandeld mogen worden, geldt de Nederlandse verbodsbepaling ook voor nakweekdieren. In Nederland zijn slechts beperkte uitzonderingen toegestaan. Het opkweken van eitjes en larven van bruine kikker, bastaardkikker en gewone pad is – uitsluitend voor onderzoek en educatie – tot aan de metamorfose toegestaan, maar het verhandelen is ook bij deze soorten verboden. Onthefingen voor het wel mogen houden van inheemse herpetofauna worden slechts bij uitzondering verleend; doorgaans aan instituten als dierenparken.

Particulieren komen hiervoor in principe niet in aanmerking. Slechts wanneer men de dieren aantoonbaar al vóór de inwerkingtreding van de NB-wet in bezit had, kunnen zij met een bezitsontheffing legaal in gevangenschap worden gehouden. Ook

dan geldt echter een verbod op handelsactiviteiten. Ditzelfde geldt voor preparaten van deze soorten. Desondanks worden de meeste inheemse soorten in Nederland illegaal in gevangenschap gehouden en in sommige gevallen ook gekweekt. Over het algemeen wordt hier weinig ruchtbaarheid aan gegeven en lijkt er geen handel plaats te vinden. Maar is dat ook zo en wat zijn de mogelijke consequenties hiervan?

Zandhagedis
(foto: F. van Stralen)

Hazelworm (foto: A. van Diepenbeek)

Methode

In de periode 2008-2011 is het internet door RAVON (Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland) regelmatig gecontroleerd op de verkoop van inheemse soorten reptielen en amfibieën. De aandacht ging vooral uit naar de verkoopsite Marktplaats.nl. Sporadisch is via Google.nl naar aanbod

gezocht. Hierbij zijn de soortnamen van de zeven inheemse reptielensoorten en zestien inheemse amfibieënsoorten als zoekterm gebruikt. Verder zijn enkele advertenties door vrijwilligers, waaronder oplettende terrariumhouders, aan RAVON doorgestuurd en is zij enkele malen getipt over de verkoop in dierspecialzaken. Op basis van foto's of omschrijving is iedere advertentie op juistheid van determinatie beoordeeld. Van iedere advertentie is de datum, de soort en het aantal aangeboden exemplaren genoteerd. Tevens is genoteerd of het levende exemplaren of preparaten betrof. Vanaf 2012 is nog slechts sporadisch en onregelmatig naar aangeboden inheemse herpetofauna gezocht.

Resultaten

In totaal zijn 33 advertenties aangetroffen waarin één of meerdere inheemse soorten reptielen of amfibieën zijn aangeboden (tabel 1). Het overgrote deel van de advertenties (85%) stond op Marktplaats.nl. In totaal gaat het om zes soorten reptielen en negen soorten amfibieën (resp. 86% en 56% van het aantal inheemse soorten). Van amfibieën werden vooral de algemene soorten aangeboden, inclusief eieren en larven. In zeven advertenties (21%) ging het om preparaten, hetzij opgezette exemplaren, schedels of formaline- en kunsttharspreparaten. Acht aangeboden soorten hebben een bedreigde status volgens de landelijke Rode Lijst (Van Delft et al., 2007), uiteenlopend van 'kwetsbaar' tot zelfs 'ernstig bedreigd', zoals de muurhagedis. Van deze laatste soort zijn in totaal negenentwintig levende exemplaren aangeboden door vijf verschillende aanbieders.

Hoewel het overgrote deel van de online verkopers particulieren lijken te zijn, blijken zich ook dierspecialzaken schuldig te maken aan de verkoop van inheemse soorten. Eenmaal werden zes amfibieënsoorten via een bedrijfswebsite van een waterplantenkweker aangeboden. Naast de algemene "tuinvijverssoorten", zoals groene kikker en bruine kikker, was de bedreigde vuursalamander daar ook verkrijgbaar. Deze soort werd in 2008 ook door een Limburgse dierspecialzaak aangeboden. Eind 2013 werden Alpenwatersalamanders en kamsalamanders in een dierspecialzaak in Den Haag aangeboden. Twee onderwijsinstellingen plaatsten online advertenties waarin gericht gevraagd werd naar hazelwormen en levendbarende hagedissen.

Discussie

Hoewel benadrukt moet worden dat waarschijnlijk niet alle advertenties op internet zijn opgemerkt en illegale handel mogelijk ook via minder openlijke, clandestiene circuits verloopt, kan worden gesteld dat er in Nederland illegale handel in inheemse

Tabel 1: Overzicht van aangeboden inheemse herpetofauna op o.a. Marktplaats in de periode (medio) 2008-2014 (++ = meerdere exemplaren)

Soort	Website	Datum	Aantal	Opmerking
muurhagedis	Marktplaats.nl	28-08-2008	15	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	30-01-2008	4	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	11-12-2011	3	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	7-2-2008	4	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	18-9-2010	3	levende exemplaren
zandhagedis	Marktplaats.nl	02-09-2007	++	levende exemplaren
levendbarende hagedis	Marktplaats.nl	08-11-2010	2	levende exemplaren
hazelworm	Marktplaats.nl	04-03-2010	2	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	17-12-2010	1	schedel
-	Marktplaats.nl	08-02-2013	1	opgezet exemplaar
gladde slang	Marktplaats.nl	07-05-2012	1	preparaat (formaline)
-	Marktplaats.nl	2010	3	levende exemplaren
ringslang	Marktplaats.nl	15-01-2011	1	levend exemplaar
-	Marktplaats.nl	2011	1	preparaat (formaline)
-	Marktplaats.nl	6-10-2010	1	levend exemplaar
vuursalamander	Bedrijfswebsite	16-06-2008	++	levende exemplaren
-	Dierenwinkel	juni 2008	1	levend exemplaar
-	Marktplaats.nl	03-03-2010	1	preparaat (kunstthars)
-	Marktplaats.nl	10-02-2013	1	opgezet exemplaar
kamsalamander	Marktplaats.nl	10-04-2009	1	preparaat (formaline)
-	Dierenwinkel	10-1-2014	++	levende exemplaren
Alpenwatersalamander	Dierenwinkel	10-1-2014	++	levende exemplaren
kleine watersalamander	Marktplaats.nl	29-05-2008	++	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	07-05-2008	++	levende exemplaren
-	Bedrijfswebsite	16-06-2008	++	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	5-6-2009	++	levende exemplaren
gewone pad	Marktplaats.nl	13-11-2011	1	levend exemplaar
-	Bedrijfswebsite	16-06-2008	++	levende exemplaren
'groene kikker'	Marktplaats.nl	03-06-2008	++	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	02-06-2011	++	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	16-6-2008	++	levende exemplaren
-	Marktplaats.nl	3-9-2011	++	levende exemplaren
bastaardkikker	Bedrijfswebsite	16-06-2008	++	levende exemplaren
meerkikker	Bedrijfswebsite	16-06-2008	++	levende exemplaren
bruine kikker	Marktplaats.nl	12-04-2008	++	eiklomp
-	Marktplaats.nl	26-04-2008	++	larven
-	Bedrijfswebsite	16-06-2008	++	levende exemplaren
boomkikker	Marktplaats.nl	04-11-2009	2	levende exemplaren

herpetofauna plaatsvindt. Het meest verrassend is het feit dat het in 58% van de gevallen bedreigde soorten betreft en dat er zelfs door diverse commerciële bedrijven illegale handel wordt gedreven. Met betrekking tot particuliere aanbieders is het de vraag of zij wisten dat ze in overtreding waren. Onder terrariumhouders die aangesloten zijn bij een vereniging, is meestal wel bekend wat wettelijk is toegestaan. Via de openbare fora op internet wijst

Boomkikker (foto: A. van Rijsewijk)

Advertentie op
Marktplaats.nl waarbij drie
muurhagedissen te koop
worden aangeboden.

men elkaar regelmatig op de nationale wetgeving, die immers afwijkt van die in de ons omringende landen. Het heeft er alle schijn van dat de gevonden online (particuliere) advertenties vooral afkomstig zijn van onwetende gelegenheidshandelaren. In dergelijke gevallen is er weliswaar sprake van illegale verkoop, maar niet op systematische wijze en op grote schaal, wat het woord 'handel' impliceert. Dat winkeliers uit onwetendheid handelen, lijkt

Online bedrijfsadvertentie waarbij, naast algemene soorten, ook de sterk bedreigde en streng beschermde vuursalamander wordt aangeboden.

uitgesloten. Zij behoren de relevante wetgeving die betrekking heeft op hun branche zonder meer te kennen. Zelfs nadat een van de betreffende dieren-specialisten op de wetgeving was gewezen, werd deze waarschuwing moedwillig genegeerd.

Van een zestal weergegeven advertenties is aangifte gedaan bij de Groendesk. In de meeste gevallen is de advertentie op last van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA; voorheen Algemene Inspectiedienst, AID) vervolgens verwijderd. Voor zover bekend, zijn in twee gevallen dieren in beslag genomen. Marktplaats informeert gebruikers op haar website over de regels (wetgeving) voor het aanbieden van beschermde dieren én producten van beschermde dieren. De verantwoordelijkheid

Illegale verkoop van kamsalamanders in een terrarium-speciaalzaak in januari 2013. (foto R. van der Lans).

blijkt echter bij de gebruikers zelf te liggen. In 2011 en 2014 heeft RAVON getracht in contact te treden met Marktplaats, maar daarop werd, anders dan een verwijzing naar hun algemene regels, geen inhoudelijke reactie gegeven.

De gepresenteerde resultaten roepen veel vragen op, bijvoorbeeld over de omvang van de handel, de oorsprong van de aangeboden dieren en waar de dieren eindigen wanneer zij niet meer gewenst of overtuilig zijn.

Sterke aanwijzingen voor wegvangst en handel op grote, professionele schaal in Nederland zijn niet gevonden. Hoewel dit mogelijk dus meevalt, is voorzichtigheid geboden; ons onderzoek betreft een globale screening en de werkelijke omvang kan hier niet uit worden afgeleid. Nader onderzoek zou hier meer inzicht in kunnen geven. Wat betreft de oorsprong van de aangeboden dieren, lijkt het tenminste aannemelijk dat die deels Nederland is. De meer algemene "tuinvijversorten", inclusief de eiklommen en larven daarvan, bleken in de meeste gevallen uit eigen tuinvijvers afkomstig te zijn en zijn daarmee dus zeker van Nederlandse herkomst. Ook zijn er van diverse overige soorten geregistreerde waarnemingen bekend van mensen die dieren aan de Nederlandse natuur onttrekken. In Maastricht bijvoorbeeld zijn veelvuldig mensen op heterdaad betrapt bij het vangen van muurhagedissen (Kloor, 2003). Meerdere keren zaten de dieren zelfs al in plastic bakjes. In het Friese Veenhuizen is diverse malen waargenomen dat mensen legsels van ringslangen uit een broeihoop haalden om deze thuis uit te laten komen. Verder is in het Overijsselse Aamsveen gezien dat iemand daar gevangen adders in zijn auto laadde. Daarnaast is binnen terrariumkringen bekend dat beschermde inheemse soorten zoals geelbuikvuurpad, vuursalamander, adder en zandhagedis met zekerheid in (buiten) terraria worden verzorgd en gekweekt. Hierbij gaat

het zowel om dieren van Nederlandse herkomst als dieren van elders uit Europa. Van deze laatste categorie kunnen dieren in het buitenland (legaal of illegaal) zijn verworven om in Nederland (illegaal) te worden gehouden en/of verkocht. Van uitheemse soorten zoals aspisadder en smaragdhagedis is tenminste één geval bekend, waarbij meerdere exemplaren in Midden-Frankrijk zijn gevangen om hier te worden verhandeld, in dit geval via Marktplaats.nl. Ook is bekend, vooral bij de muurhagedis, dat mensen dieren van vakantie meenemen om zelf in een terrarium te houden. Mogelijk dat deze dieren op een later tijdstip te koop worden aangeboden. Naast het zelf vangen, kunnen inheemse soorten ook in omliggende landen worden aangeschaft. In België en Duitsland is het bijvoorbeeld toegestaan om de daar inheemse herpetofauna in gevangenschap te houden, mits het aantoonbaar nagekweekte dieren betreft. In Duitsland moeten deze jaarlijks worden gemeld bij de gemeente, die ook controles aan huis houdt. De controle op de handel is echter nauwelijks mogelijk en wildvangdieren kunnen vrij eenvoudig als nakweek worden verhandeld. Toch zijn er voorbeelden van deze vorm van "witwassen" vastgesteld en zijn de overtreders vervolgd (Schraven, 2010). In België biedt artikel 49 van het Besluit van de Vlaamse Regering met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer (2009) mogelijkheden om inheemse soorten te houden en te kweken. De eigenaar van de dieren moet "ontegensprekelijk" kunnen aantonen waar de dieren vandaan komen.

Verspreiding van de vroedmeesterpad in Nederland

(• = natuurlijke populatie; * = uitgezet)

(Bron: NDFF)

Verspreiding van de muurhagedis in Nederland
 (• = natuurlijke populatie; • = uitgezet)
 (Bron: NDFF)

Iets waarbij ook moet worden stilgestaan is wat er uiteindelijk met de dieren (en hun eventuele nakweek) gebeurt, als zij niet te koop worden aangeboden. Het is niet ondenkbaar dat overtollige exemplaren soms worden uitgezet in de natuur, een handeling die zonder ontheffing eveneens illegaal is. Ook hiervan zijn volop voorbeelden bekend. Op diverse plaatsen buiten Maastricht – waar zich de enige inheemse populatie van de muurhagedis bevindt – komt de soort inmiddels voor. Bekend is dat zich hieronder dieren uit o.a. Frankrijk, Duitsland en Italië bevinden en dat een deel met zekerheid bewust is losgelaten (Van der Woude, 1991; Creemers & van Delft, 2009). Een andere typisch Limburgse soort, de vroedmeesterpad, komt door uitplantingen tegenwoordig in veel provincies voor (zie kaartje en Creemers & van Delft, 2009; Spier & van Emmerik, 2013). Ook de Alpenwatersalamander heeft zich inmiddels definitief in Midden-Nederland, buiten zijn oorspronkelijke areaal, genesteld. Boomkikkers, deels afkomstig uit Kroatië, breiden zich op diverse uitplantlocaties buiten het natuurlijk areaal sterk uit (Struijk & Govers, 2007; Creemers & van Delft, 2009).

De laatste en misschien wel meest essentiële vraag is wat de mogelijke gevolgen van dit alles zijn. Hoewel de echte handelsomvang niet inzichtelijk is, durven we te stellen dat de aantallen verhandelde dieren die we op het spoor zijn gekomen in elk geval in het niet vallen bij wat populaties van soorten overkomen ten gevolge van vernietiging van leefgebied, verkeerd beheer, kwalitatief onvoldoende natuuronder-

zoek voorafgaand aan ruimtelijke ingrepen en het niet volgens ontheffing uitvoeren van mitigatie- en compensatiemaatregelen bij ruimtelijke ontwikkelingen (zie Bosman et al., 2011; Struijk, 2011). Desalniettemin is wegvangst bij enkele van onze zeldzaamste soorten zoals muurhagedis, vuursalamander en ook de geelbuikvuurpad vanuit populatieoogpunt absoluut verwerpelijk en potentieel risicovol voor het duurzaam voortbestaan van de soort in Nederland.

Van deze laatste soort is overigens geen advertentie gevonden, maar wegvangst is uit het verleden bekend. Deze soorten hebben momenteel immers populaties van hooguit enkele honderden volwassen dieren. Zelfs het herhaaldelijk wegvangen van slechts kleine aantallen kan voor deze populaties op den duur funest zijn. Verder is het risico op genetische vervuiling van inheemse populaties, oftewel faunavervalsing, door eerdergenoemde uitplantingen zeer reëel (Holsbeek et al., 2008; Holsbeek & Jooris, 2010; Schulte et al., 2012).

Wanneer dieren van buitenlandse herkomst zijn, bestaat de kans dat het om andere ondersoorten gaat. Een goed voorbeeld is de vermenging die in de Krimpenerwaard waarschijnlijk al optreedt tussen de gestreepte ringslang (*Natrix natrix persa*) van de Balkan en de inheemse ondersoort van de ringslang (*Natrix natrix helvetica*). Echter ook het vermengen van inlandse populaties onderling kan negatieve gevolgen hebben. Verder vormt het inbrengen van ziekten vanuit terraria in wilde populaties een reëel risico. Zo blijkt een deel van de in gevangenschap gehouden (en verhandelde) amfibieën de schimmelziekte *Batrachochytrium dendrobatidis*, die verantwoordelijk is voor de in potentie dodelijke huidziekte chytridiomycosis, onder de leden te hebben (Spitzen-van der Sluijs et al., 2011).

Tot slot

Hoewel belangrijke vragen rondom de illegale handel in inheemse herpetofauna nog op antwoorden wachten, is duidelijk geworden dat deze handel echt plaatsvindt. Ook is duidelijk dat de gevolgen hiervan zeer nadelig kunnen zijn. Wij zouden het toejuichen als er meer systematisch onderzoek gedaan wordt naar onder meer de rol van internet in deze handel. Tevens hopen we dat dit artikel opsporingsinstanties en individuele opsporingsambtenaren prikkelt om aandacht te blijven besteden aan deze handel, in het bijzonder met betrekking tot de bedreigde en strikt beschermde soorten. Daarnaast verdient de handel door commerciële bedrijven, in dit geval dierenspecialisten, speciale aandacht.

Daadkrachtig optreden en dit ook via de media communiceren, kan een afschrikkend effect hebben en bijdragen aan de bestrijding van dit probleem.

Tekst: Richard P.J.H. Struijk*, Sergé Bogaerts & Jeroen J.C.W. van Delft

* Corresponderend auteur: Stichting RAVON,
e-mail: r.struijk@ravon.nl

Literatuur

Bosman, W., T. Schippers, A. de Bruin & M. Glorius, 2011. Compensatie voor amfibieën, reptielen en vissen in de praktijk. RAVON 40, 13(2): 45-49.

Creemers R.C.M. & J.J.W.C. van Delft (RAVON) (redactie), 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Holsbeek, G. & R. Jooris, 2010. Potential impact of genome exclusion by alien species in the hybridogenetic water frogs (*Pelophylax esculentus* complex). "<http://link.springer.com/journal/10530>" Biological Invasions 12(1): 1-13.

Holsbeek, G., J. Mergeay, H. Hotz, J. Plötner, F.A.M. Volckaert & L. de Meester, 2008. A cryptic invasion within an invasion and widespread introgression in the European water frog complex: consequences of uncontrolled commercial trade and weak international legislation. Molecular Ecology "<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mec.2008.17.issue-23/issuetoc>" 17(23): 5023-5035.

Kloor, A., 2003. Muurhagedissen en andere bewoners van de Lage Fronten. RAVON Nieuwsbrief Meetnet Reptielen 28: 4-5.

Schraven, D., 2010. Schlag gegen illegalen Tierhandel gelungen. www.derwesten.de

Schulte, U., M. Veith & A. Hochkirch, 2012. Rapid genetic assimilation of native wall lizard populations (*Podarcis muralis*) through extensive hybridization with introduced lineages. Molecular Ecology "<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mec.2012.21.issue-17/issuetoc>" 21(17): 4313-4326.

Spier, J. & W. van Emmerik, 2013. Vroedmeesterpadden in het centrum van Utrecht. RAVON 47: 16-18.

"<http://www.ravon.nl/LinkClick.aspx?fileticket=6ns%2bbnZwfHl%3d&tabid=232>" Spitzen-van der Sluijs, A., A. Martel, E. Wombwell, P. van Rooij, R. Zollinger, T. Woeltjes, M. Rendle, F. Haesebrouck & F. Pasmans, 2011. Clinically healthy amphibians in captive collections and at pet fairs: A reservoir of *Batrachochytrium dendrobatidis*. Amphibia-Reptilia 32: 419-423.

Struijk, R.P.J.H. & E. Goverse, 2007. Boomkikkers in de duinen. RAVON Nieuwsbrief Meetnet Amfibieën 21: 6-8.

Struijk, R.P.J.H., 2011. Tekortkomingen vooronderzoek. RAVON 40, 13(2): 50-51.

Woude, H. van der, 1991. De Muurhagedis (*Podarcis muralis*) in de Botanische Tuinen van Utrecht. Lacerta 49(5): 157-158.

*Gestreepte ondersoort van de ringslang (*Natrix natrix persa*) die inmiddels op drie verschillende locaties in Nederland voorkomt en zich in de Krimpenerwaard (Zuid-Holland) waarschijnlijk al vermengt met de autochtone ondersoort van de ringslang (*Natrix natrix helvetica*) (foto: R. Struijk)*